

Samen culturele ontmoetingen arrangeren

cultureel
vermogen

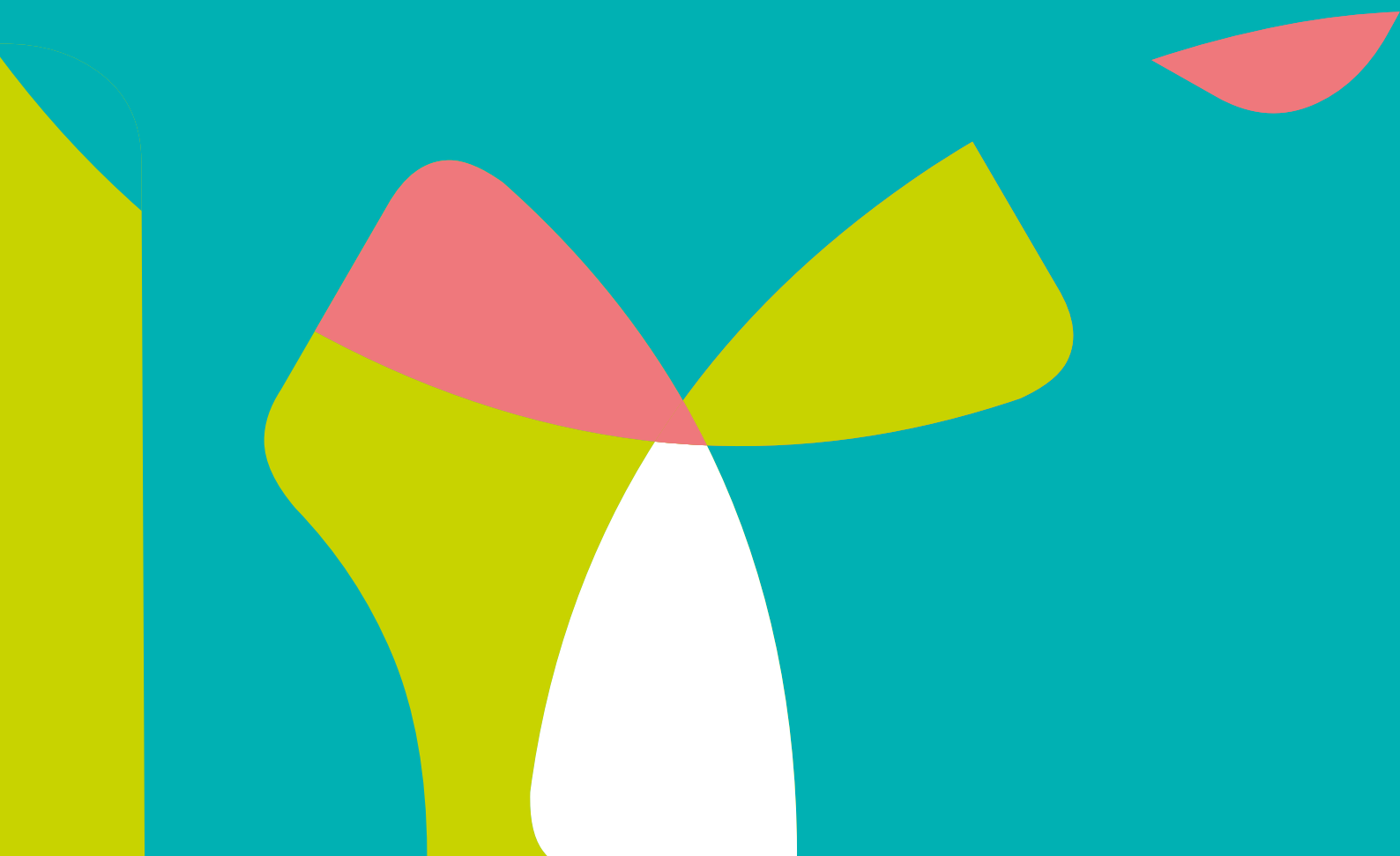
Mindset, tools en inzichten
uit het project Cultureel Vermogen

Inhoud

Inleiding	4
1 De mindset	6
2 De tools	10
3 De do's & don'ts	16
Colofon	19

Cultureel vermogen
is het vermogen
in en van de
samenleving om
elkaar cultureel te
ontmoeten.

“Difference is of the essence of humanity”

(John Hume)

Inleiding

Hoe kunnen we omgaan met culturele verschillen? En welke rol kan verbeelding daarin spelen? Of, anders gezegd: *hoe kunnen we samen nog beter culturele ontmoetingen arrangeren?*

De afgelopen twee jaar gingen zes culturele instellingen samen met LKCA met die vraag aan de slag in het project ‘Cultureel Vermogen’. Cultureel Vermogen is een nieuwe manier van kijken naar cultuur. Niet wat cultuur *is* staat centraal, maar wat cultuur *doet*. Wat het doet met mensen als zij elkaar cultureel ontmoeten, bijvoorbeeld. Ook als het gaat om mensen die elkaar misschien niet snel zouden spreken. Cultureel vermogen in een samenleving groeit als we in staat zijn om samen nog beter culturele ontmoetingen te arrangeren.

Maar hoe doe je dat? Na twee jaar werken is het tijd om de opbrengsten van het project te delen en na te denken over een toekomstperspectief. Zo bouwen we aan een nieuwe culturele praktijk en aan een bestel dat daarbij past.

In deze publicatie presenteren we de drie belangrijkste opbrengsten van het project:

- 1 De mindset** - het reflectiekader waarmee we culturele ontmoeting kunnen bespreken en arrangeren;
- 2 De tools** - om aan de slag te gaan met activiteiten, organisaties en beleid;
- 3 De do's & don'ts** - de ervaringskennis die we opdeden in het toepassen van de mindset en de tools.

Cultureel vermogen groeit door uitdagende culturele ontmoetingen te arrangeren.

“Als ik Cultureel Vermogen eerder had gehad, had ik nog meer gezocht naar mensen die elkaar nooit spreken om nog meer de confrontatie op te laten zoeken.”

1 De mindset

“For one to be free there must be at least two.”

(Zygmunt Bauman)

Culturele ontmoeting is een wederkerig proces. Het betekent letterlijk: ‘ont-moeten’, elkaar vrij maken. Maar wat is zo’n culturele ont-moeting precies? Of anders gezegd: wat gebeurt er als mensen elkaar cultureel ontmoeten? We formuleerden drie simpele uitgangspunten:

- een culturele ontmoeting speelt zich af tussen mensen
- een culturele ontmoeting brengt verbeelding in het spel
- verbeelding heeft een vorm en een context

Bekijk de video: Wat is Cultureel Vermogen?

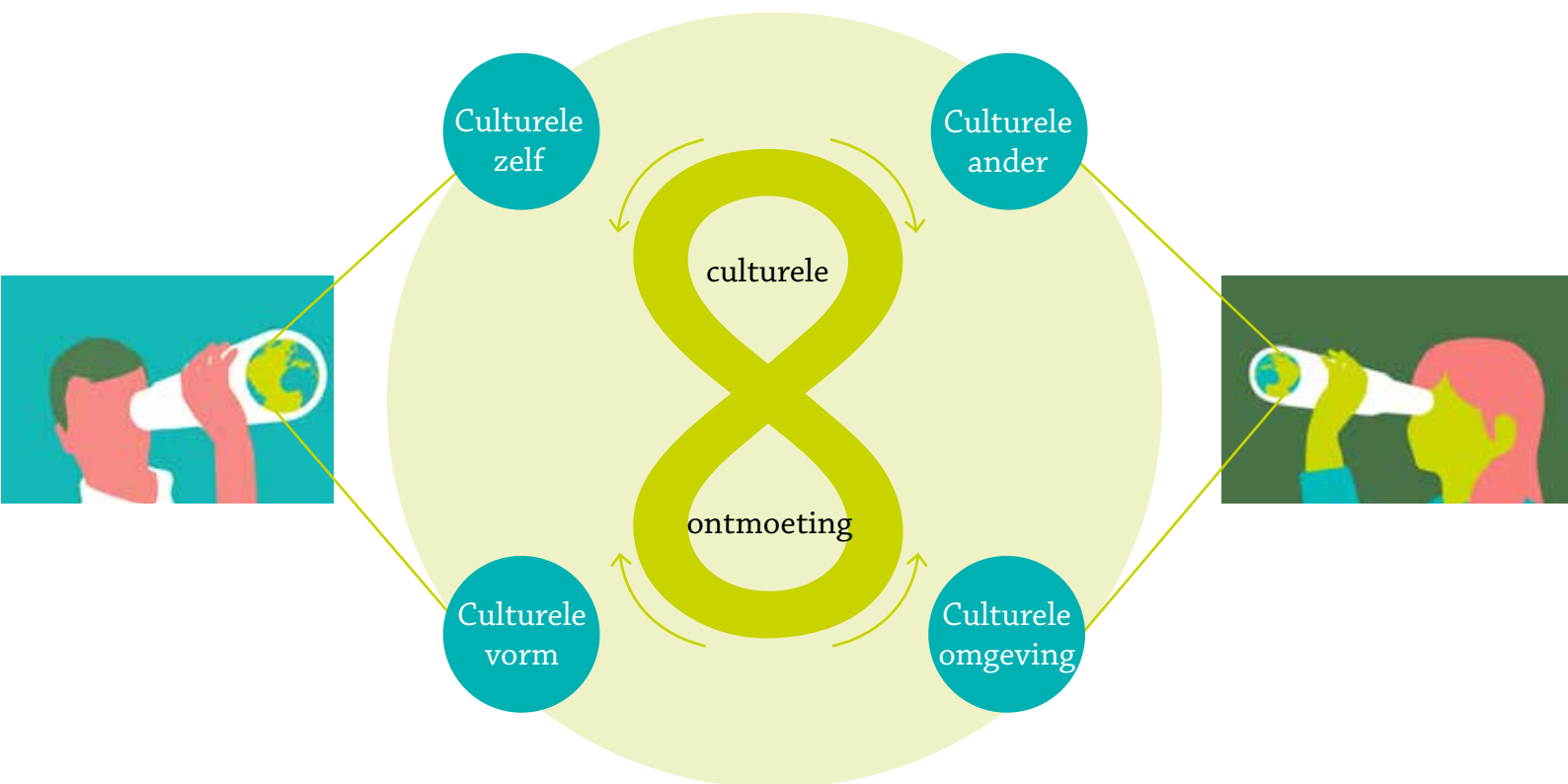
Het reflectiekader

Wat gebeurt er in die wederkerige, vrijmakende culturele ontmoetingen? Hoe kun je daarmee aan de slag gaan?

We maakten een reflectiekader om dat bespreekbaar en hanteerbaar te maken:

Cultuur kun je zien als een gedeeld verbeeldend proces.

Daarin kun je vier elementen herkennen, waarmee je kunt arrangeren.

We kijken naar culturele ontmoeting als *een verbeeldend spel* met vier elementen. Zo kunnen we culturele ontmoetingen bespreekbaar maken en oefenen.

Culturele zelf

Wat iemand zelf meebrengt in de culturele ontmoeting

Culturele ander

Wat de ander meebrengt in de culturele ontmoeting

Culturele vorm

Wat je samen maakt of meemaakt in de culturele ontmoeting

Culturele omgeving

Wat de culturele context is van de culturele ontmoeting

Bij het arrangeren van culturele ontmoetingen gaat het erom dat elk van de vier elementen voor elk van de deelnemers in het spel komen.

Bekijk de video: Werken aan Cultureel Vermogen

Verschillen maken het verschil

Wat is de rol van verschil? Het culturele leven kan niet bestaan zonder overeenkomsten, maar ook niet zonder verschillen. Betekenissen, waarden en identiteiten veranderen door verbeeldende confrontaties. Of anders gezegd: alleen uitdagende culturele ontmoetingen versterken het cultureel vermogen van de samenleving.

Je maakt sterke
arrangementen
door de vier
elementen
doelbewust in het
spel te brengen.

“Mensen uit deze sector kijken vanuit een bepaalde invalshoek. Daarmee beperk je jezelf. Door die bril af te zetten gaat er een wereld van mogelijkheden open.”

2 De tools

“We moeten ons richten op wat mensen werkelijk kunnen doen en zijn”

(Martha Nussbaum)

Hoe kun je de vier verschillende bouwstenen van culturele ontmoeting uitdagend arrangeren? Wat werkt en waar moet je op letten?

Drie perspectieven

We ontdekten dat de vier bouwstenen een vocabulaire vormen waarmee praktijkmensen, organisatiemensen en beleidsmensen met elkaar kunnen praten. Niet meer over wat cultuur *is*, maar over wat cultuur *doet*. Niet over aanbod en vraag, maar over wat mensen werkelijk ‘doen en zijn’. We noemden dat het *ruimtemodel* van cultuur, waarin drie perspectieven op culturele ontmoeting samenkomen:

- Praktijkmensen arrangeren uitdagende ontmoetingen
- Organisatiemensen arrangeren daarvoor programma’s
- Beleidsmensen arrangeren daarin samenhang

“Cultureel Vermogen bood mij dat je veel meer met elkaar samenwerkt en met elkaar leert en er meer kruisbestuiving plaatsvindt.”

praktijkmensen

ontmoeting
arrangeren

organisatiemensen

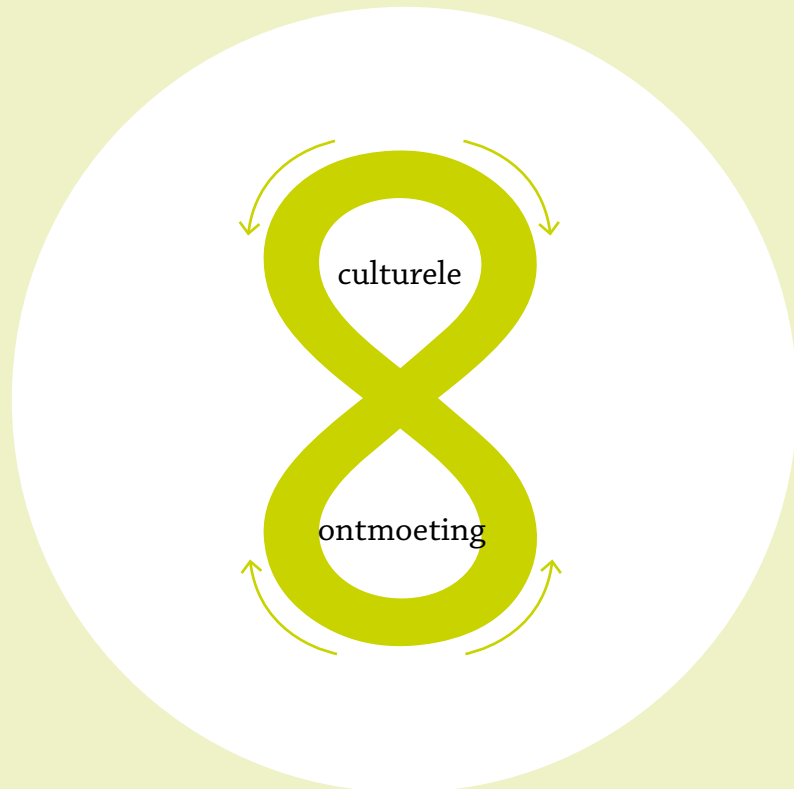

programma's
arrangeren

beleidsmensen

samenhang
arrangeren

Het ruimtemodel van cultuur

Het aantrekkelijke van deze manier van kijken is dat praktijkmensen, organisatiemensen en beleidsmensen de blik samen kunnen richten op wat er in de samenleving, tussen mensen, gebeurt. Ze gebruiken daarbij ieder dezelfde vier bouwstenen. Zo nemen zij samen verantwoordelijkheid voor het arrangeren van uitdagende culturele ontmoetingen en versterken zij samen het cultureel vermogen van de samenleving.

Voor elk van de deze perspectieven ontwikkelden we tools. De tools helpen praktijkmensen, organisatiemensen en beleidsmensen om zichzelf en elkaar de juiste vragen te stellen.

Twee aanknopingspunten

De tools kun je gebruiken voor twee verschillende doelen:

- 1 om samen *uitdagende culturele ontmoetingen* te arrangeren (hoe ontwerpen, uitvoeren, evalueren?)
- 2 om samen de *capaciteiten en voorwaarden* die daarvoor nodig zijn in beeld te brengen (wat moet ik daarvoor kunnen en doen?)

**Voor praktijkmensen
(uitdagende ontmoetingen arrangeren):**

Hoe ontwerpen, uitvoeren, evalueren?

- > een ontwerp- en observatietool voor lessen en activiteiten

Wat is daarvoor nodig?

- > een zelfscantool
- > een competentie- en ontwikkeltool

**Voor organisatiemensen
(programma's arrangeren):**

Hoe ontwerpen, uitvoeren, evalueren?

- > een ontwerptool en een evaluatietool voor programma's

Wat is daarvoor nodig?

- > een zelfscantool ('spin')
- > een samenwerkingstool
- > een gesprekstool voor tweede lijns-instellingen

**Voor beleidsmensen
(samenhang arrangeren):**

Hoe ontwerpen, uitvoeren, evalueren?

- > een tool voor de inrichting van de beleidscyclus ('vijf nuttige vragen')

Wat is daarvoor nodig?

- > een scantool voor het doorlichten van het culturele veld
- > voorbeelden van convenanten en regelingen

In de praktijk

Hoe ziet het werken met het reflectiekader eruit? Welke vragen stel je elkaar?

Praktijkmensen maken samen *sterke arrangementen* van lessen en projecten door de vier bouwstenen doelbewust in het spel te brengen. Ze bevragen zichzelf en elkaar hoe zij kunnen inspelen op die bouwstenen.

Bovendien bevragen praktijkmensen zichzelf en elkaar op hun blinde vlekken en sterke en minder sterke kanten ('wat kan ik'). Zo werken zij aan hun eigen ontwikkeling, werken ze bewuster samen en vullen ze elkaar aan.

Organisaties ontwerpen op een soortgelijke manier hun programma's en brengen hun kracht en zwakte in beeld, zodat ze beter kunnen samenwerken. Daarvoor ontwierpen we o.a. een 'spin-tool'.

Voor **beleidsmensen** is de uitdaging het beleid meer te richten op het faciliteren van culturele processen in de samenleving en daarin – samen met organisaties en practitioners – samenhang te arrangeren. Om dat te ondersteunen ontwierpen we een tool met 'vijf nuttige vragen'.

Een complete set tools en meer informatie, zoals praktische handreikingen en verdiepende documenten, komt beschikbaar op www.lkca.nl/cultureelvermogen.

Omstandigheden

Vanwege covid was het niet mogelijk om de impact van het reflectiekader op praktijkmensen, organisaties en beleid met onderzoek te objectiveren. We hebben wel de ervaringen in beeld gebracht en besproken in het projectverslag. Nader praktijkonderzoek is nog nodig.

“Deze manier van werken is juist waardevol omdat het de weerstand van gevestigde manieren van werken en structuren tegenkomt. De tools vormen een antwoord op de vraag hoe je daarin een opening kunt maken, omdat in de praktijk de doelstellingen van de verschillende partners in elkaar gaan grijpen.”

Verbeelding vraagt een speelse mindset en verbeeldend repertoire. Kunstenaars en de kunsten zijn belangrijk als bronnen en als gidsen van verbeelding.

“Eén van de belangrijke opbrengsten van het project Cultureel Vermogen is de toegenomen ‘vaardigheid’ om te reflecteren op bestaande werkwijzen op meerdere niveaus.”

3 De do's en don'ts

“Only through all having the capability to engage with and make culture can democracy in a civic sense be realized...”

(Nick Wilson & Jonathan Gross)

Het reflectiekader werkt als een soort spiegel die je in de praktijk leert gebruiken. Of mensen daarvoor warmlopen, hangt van veel factoren af.

Het project viel samen met de coronaperiode. Dat heeft de uitvoering gehinderd: zo konden we niet onderzoeken wat de impact was op deelnemers aan activiteiten en wat de (door) werking zou zijn geweest onder meer normale omstandigheden. Het werken met het reflectiekader konden we volgen, de werking van het reflectiekader niet. Toch haalden we waardevolle inzichten op over wat het reflectiekader 'doet' en welke voorwaarden nodig zijn.

Inzichten

Gewoon gaan doen

Beginnen met de theorie riep soms weerstand op. De nieuwe manier van kijken gaat pas leven in het werk en in de praktijk. Dat geldt niet alleen voor docenten en beoefenaars, maar ook voor organisatiemensen en beleidsmensen.

Blijven activeren

Het toepassen van het reflectiekader door praktijkmensen, organisatiemensen en beleidsmensen gaat niet vanzelf. Het lijkt een soort spiegel die je moet leren gebruiken. Een open mind en een goede balans tussen aangereikt krijgen en zelf ontdekken zijn van belang.

Praktisch maken

Eenvoudige, praktische, inspirerende toepassingen en ‘tools’ zijn nodig om het proces op gang te krijgen. We zijn begonnen met het ontwikkelen en beschikbaar maken van die tools.

De muzen aansluiten

Verbeelding vraagt een speelse mindset en verbeeldend repertoire. Kunstenaars en de kunsten zijn belangrijk als bronnen en als gidsen van verbeelding.

Co-productie

Als je inzichtelijk en bespreekbaar maakt wat de bouwstenen van culturele ontmoeting zijn, dan openen zich mogelijkheden voor samenwerking. Je kunt elkaar aanvullen en elkaars kracht gebruiken. Dat geldt voor organisaties net zo goed als voor beoefenaars.

Zwaan kleef aan

Organisaties en beleid hebben ‘gevestigde’ gewoonten en posities die elkaar ook in stand houden. Het meest kansrijk voor de doorontwikkeling van deze manier van werken lijkt een grassroots-netwerk van geïnteresseerde mensen en organisaties die vernieuwend en doorbrekend willen en kunnen werken.

Gezamenlijke vocabulaire

Het reflectiekader sluit goed aan bij de actuele roep om een meer wederkerige invulling van praktijk, middenveld en beleid. We denken aan: culturele democratie, culturele ecosystemen, inclusiviteit, participatie, kansengelijkheid, burgerschap, de gezonde samenleving, nieuw publiek, *commons*. Maar ook: verbreding van het kunstvak, onderwijsvernieuwing, integraal beleid.

Het valt op dat in deze brede stromingen nog geen gemeenschappelijk vocabulaire is gevonden. Het *arrangeren van culturele ontmoeting* kan een neutrale, inspirerende en verbindende opening bieden. Educatieve en participatieve mindsets en methoden kunnen we dan beter verbinden.

Omdenken

In die complexe arena van veranderende inzichten en schuivende belangen hebben beleidspartijen een onmisbare rol. Het organiseren van echte veranderingen vraagt om een gecoördineerde inzet. Bij omdenken van cultuur past ook omdenken van beleid, zodat het stelsel ten dienste komt van het levende culturele ecosysteem.

Samengevat

Het arrangeren van culturele ontmoetingen is een nieuwe, doorbrekende manier van werken. Die manier slaat vooral aan in de praktijk. Het kan praktijkmensen, organisatiemensen en beleidsmensen helpen met een verbindend vocabulaire, aansluitend op urgente samenlevingsvragen. Kunstenaars en de kunsten spelen daarin een belangrijke rol. Het verder ontwikkelen van de manier van werken vraagt om praktische tools en een herkenbaar middelpunt waar nieuwe praktijken kunnen ontstaan en partijen kunnen aanhaken. Het doorbreken van praktijken vraagt om een gecoördineerde inzet.

“Cultureel Vermogen werkt als je denkt vanuit vertrouwen in de ander en in het proces van ontmoeting. Overheden werken echter vaak met van tevoren benoemde prestaties en opbrengsten.”

Colofon

Samen culturele ontmoetingen arrangeren
Mindset, tools en inzichten uit het project
Cultureel Vermogen

Inhoud

Het reflectiekader Cultureel Vermogen
werd ontwikkeld door de projectpartners

Auteur

Geert Drion

Vormgeving

Taluut, Utrecht

Uitgever

LKCA
Lange Viestraat 365
Postbus 452
3500 AL Utrecht
030 711 51 00
info@lkca.nl
www.lkca.nl

LKCA wil ervoor zorgen dat iedereen
goede cultuureducatie krijgt (op school
én in de vrije tijd) en dat iedereen kan
meedoen aan culturele activiteiten.

LKCA probeert publicaties zo toegankelijk
mogelijk aan te bieden. Neem contact met
ons op bij ontoegankelijke informatie via
info@lkca.nl.

www.lkca/cultureelvermogen

©LKCA Utrecht, mei 2022

cultuur
oost.

HUIS VOOR
DE KUNSTEN
LIMBURG

MOCCA
EXPERTISECENTRUM CULTUURONDERWIJS

MMMMMMM
MUZIEK
SCHOOL
AAAAAAAAA
AMSTER
RRRRRRRR
DAM

 Gemeente Maastricht

Kaleidoscoop
cultuureducatie

